

DONKER LIECHTENSTEIN

Een klein land met een groot probleem

Als een miniatuur-driehoek van 159 vierkanten kilometer, weggedrukt tusschen het Grootduitsche Rijk en Zwitserland, ergens op dertig kilometer ten zuiden van het Bodensee, een splinter temidden van de groote staatkundige vlakken van Europa — zóó ligt het vorstendom Liechtenstein.

„Mogendheden" van deze soort zijn in onze tijd van samenhangende, op uitwisseling van krachten afgestemde levensruimten anachronismen geworden. Het zijn resten van een feodaal verleden. De eerste maanden van den huidige oorlog hebben de vermeende zelfstandigheid van enkele dezer aardrijkskundige curiositeiten reeds aan het ideaal van een groot ordeningswerk ten offer gebracht. Luxemburg, de „reus" onder de dwergstaates, vond met Moresnet den weg naar het Grootduitsche rijk, waarin het organisch en historisch behoort. De wonderlijke koeheders-mogendheid Andorra in de Pyreneeën verdween eveneens als staatkundige zelfstandigheid.

Sindsdien leven in het Europeesche bestel als Gulliver onder de reuzen van Brobdignak nog de vorstendommen Monaco en Liechtenstein. Na San Marino en Monaco is Liechtenstein de kleinste staat van Europa en wat het getal inwoners betreft, zou men tachtig Liechtenstein's in Amsterdam, zestien Liechtenstein's in Utrecht en nog altijd een heel Liechtenstein in Lutjebroek kunnen onderbrengen. Maar dat neemt niet weg, dat dit kleine Liechtenstein een groot en ernstig probleem heeft.

Liechtenstein's jodenkweste

Dat probleem is het jodenvraagstuk. Liechtenstein's tienduizend inwoners leven van landbouw, wijnbouw en vee-teelt, van aardewerk- en leerindustrie, van katoenspinnerij en weverij. Katoen valt er niet veel meer te spinnen en te weven, sinds de oorlog den invoer van ruwe katoen belemmerde. En ook de overige bedrijven zijn niet zoo winstgevend, dat ze op de zonen van het Oude Volk bijzondere aantrekkingskracht kunnen uitoefenen. Maar het vorstendom bezit andere voordeelen. En het heeft dan ook zijn goede (beter: zijn kwade) reden, dat bepaaldelijk de namen Bacheneimer, Laucheimer, Ehlgard, Baer, Ober-sohn, Sommer, Lämmle, Schifan, Alexander, Baum, Tausk, Grünthal en Woltenberger in het kleine land zoo groote aandacht trekken. De dragers van die namen, enkele van de vele, die tezamen Liechtenstein's jodenvraagstuk vormen, maken namelijk op hun wijze „gebruik" van de omstandigheid, dat Liechtenstein een onafhankelijke staat is.

De voordeelen voor de bedrijvigheid der politiseerende joden in Liechtenstein worden nog versterkt door de omstandigheid, dat het een diplomatiek vergeten en politiek weinig geschoolde hoek van het Alpengebied is. Elders (men denke bij-

voorbeeld aan Zwitserland en Zweden) maanden de risico's van internationale wroetmethoden tot zekere voorzichtigheid en niet zelden tot zekere beperking door de overheid. Liechtenstein echter speelt geen opvallende rol op het diplomatieke wereldtoneel. En daarvan maken de joodsche inwoners, emigranten voor een deel uit het voormalige Oostenrijk, terdege gebruik. Zij genieten tegelijkertijd de bescherming van het „neutrale" gebied en de voordeelen van een niet al te streng toezienend staatsbestuur.

Tegen de As-mogendheden

Waarop de bedrijvigheid van deze joden gericht is, spreekt welhaast vanzelf: op het schaden van de oorlogvoering en de positie der As-mogendheden. In Liechtenstein wint sinds eenigen tijd de Volksduitsche beweging geweldige aanhang en activiteit. En aan de vaakzaamheid van de Liechtensteinsche Volksduitschers is het te danken, dat thans de rol der joden in het kleine en voorheen alleen maar „curieuze" vorstendom thans in het licht der openbaarheid komt en daardoor al voor een goed deel onschadelijk is gemaakt.

Vanzelfsprekend behoort tot de natuurlijke taak van de joden in Liechtenstein het onderhouden van de fluisterpropaganda, zooals andere en minder kleine landen zich die uit een nog niet zoo heel ver verleden herinneren. Op het wereldgebeuren kan het bezwaarlijk invloed uit-

oefenen, tot welke dwaze opinies de tienduizend bewoners van het miniatuurvorstendom zich zouden laten opwinden. Maar belangrijker is het, dat Liechtenstein ook een spionage- en berichten-centrale blijkt te zijn.

De eenige spoorweg, die over het gebied van het vorstendom loopt, gaat van Duitsch naar Zwitsersche gebied. Hij valt onder het beheer van de Deutsche Reichsbahn. De joden van Liechtenstein hebben blijkens de resultaten van een controle op hun gedragingen groote belangstelling voor alles wat er omgaat op die lijn. Zij controleeren op de minuut alle transporten, die langs deze lijn passeeren en hebben op onderscheiden punten posten opgesteld, die het aantal wagens en den inhoud van goederentreinen nagaan. Alles, wat uit Duitschland komt, maar ook alles wat in Liechtenstein zelf naar het oordeel van deze heeren de moeite waard is, viádt zijn weerspiegeling in de „informatie", die naar de overzijde van het Kanaal verhuist.

Oplossing gevraagd

Het staat thans reeds vast, dat een deel van alle vervalsche berichten over de beweerde wantoestanden in het Duitsche rijk uit de „welingelichte" bronnen van Liechtenstein stammen.

Dat feit heeft onder een groot deel van de bevolking groeiende onrust verwekt. Het zal echter nog méér moeten doen: motieven leveren tot een oplossing. In die

film:

VELDTOCHT in het OOSTEN

Wij kennen de „Wochenschau". In deze film is deze „Wochenschau" tot hoofd-film geworden. Men heeft geprobeerd er een zekere historische en geografische lijn in te leggen, die de verschillende scènes verbindt, maar toch is er niet veel meer overgebleven dan een in het onredig verlengd beeldbericht van het front.

Daardoor is een film ontstaan, die een geheel andere beoordeeling eischt dan de speelfilm, ook al behandelt die eveneens den tegenwoordigen oorlog. Maar niet slechts een beoordeeling, ook een instelling van den bezoeker.

Wat wij hier geboden krijgen zijn beelden van den oorlog, beelden die den oorlog in al haar verschrikkingen laten zien. Wij krijgen een indruk van de oneindige moeiten, waarmee de frontsoldaat te kampen heeft, wij krijgen een indruk van het ontzaglijke apparaat, dat een moderne oorlog eischt. Voor ons oog trekken in oneindige rijen de kanonnen, de vliegtuigen en de tanks en pantserwagens voorbij, in alle mogelijke formaten en gedaan-

ten. In gevechtsstelling en op transport. Wij zien de Sowjet-krijgsgevangenen in lange rijen marcheeren en wij zien de Duitsche en met hen verbonden soldaten ploeteren in modder en regen, zien ze voorwaarts dringen door steden en dorpen of stormen over het vlakke land.

Zoo krijgen wij een beeld van den oorlog in het Oosten, een imposant beeld, een beeld van uithoudingsvermogen en doorzettingswil van de soldaten, die strijdend een nieuw Europa scheppen.

Een indrukwekkende documentatie van het frontgebeuren daar in het Oosten, geen speelfilm met de uitbeelding van kameraadschap, van gemeenschapsgevoel van het front, van menselijke gevoelens, maar een film van feiten en gebeurtenissen, genomen terwijl zij zich afspeelden en daarom vaak indrukwekkend. Bovendien een film, die in de kaarten een werkelijk zeer bijzonder overzicht geeft over de groote lijnen van de frontontwikkeling in het Oosten, vóór de winterstellingen betrokken werden.

HET BLAD

dat bijzondere aandacht wijdt aan het politiek, economisch en kultureel gebeuren en dit in het licht van den nieuwen tijd beziet...

UW BLADI

Algemeen Handelsblad Amsterdam

DE WAAG

ALGEMEEN NEDERLANDSCH WEEKBLAD

DE NEDERLANDSCHE TAAK BUITEN HET EUROPEESCH CONTINENT door Drie-Oog

Abonnementprijs p. 1. / 6.75. Giro 21876. Looze nr. 5 / 15 ct. Aan alle Klokken en stat. Vraag: proefnummer bij administratie „De Waag" — Postbus 395 — Amsterdam.

KUNSTHANDEL

„DE NIEUWE TIJD" KETTINGSTRAAT 14a, DEN HAAG TELEFOON 11 66 78

Inrichting van gebouwen en interieurs met werken van tijdgenooten op het gebied van:

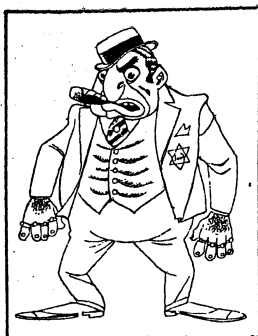
ORIGINEELE SCHILDERIEN AQUARELLEN — REPRODUCTIES Foto's van leidende persoonlijkheden Vrijblijvend reizigersbezoek door het geheele land

richting stuurt de Volksduitsche beweging, die er aan herinnerde, dat zelfs Zwitserland een bescheiden vorm van jodenwetgeving kent, aangezien het joodsche immigranten in kampen tezamenbracht en daar voor hun levensonderhoud liet werken. Liechtenstein kent zelfs dit eerste begin van een oplossing niet. Landdag en regering werden sindsdien op het kwaad gewezen.

Wat de joden van Liechtenstein met onruststoken en spioneerden kunnen bereiken, legt nauwelijks veel meer gewicht in de schaal dan het vorstendom als zodanig in de staatkundige ordening van Europa. Maar deze joodsche activiteit is typeerend en symptomatisch. Ze bewijst, dat zelfs een kleine en geïsoleerde schoolhoek, die ingeklemd ligt tusschen groote mogendheden, een haard van vijandschap en tegenwerking worden kan — ja: dat zulk een schoolhoek met stelligheid ook een broeinest van anti-Germaansche propaganda wordt, wanneer Israël er de kans toe krijgt.

Op den 3en Mei vierde Liechtenstein het zeshonderdjarige bestaan. Bij die gelegenheid trad het wat duidelijker dan gewoonlijk in het koor der Europeesche landen naar voren, al was het dan slechts in „gezellige" herdenkings-artikeltjes. De activeering van deze belangstelling kan voor de rust van het Europeesche continent een blijvend resultaat hebben, wanneer ze er toe bijdraagt, het jodenvraagstuk van Liechtenstein in te schakelen in het jodenvraagstuk van Europa en tezamen daarmee tot duurzame oplossing te brengen.

DE GROOTE PLANNEN-GOOCHELAAR

We lachen, als Moos van om den hoek uitroept: „Hou me vas, hou me vas, of er ghebeur un ongelukh!"

We schateren, als Jantje van de bureu met de stoere kracht van zijn broer, den student, dreigt.

We glimlachen, als opa van schuin tegenover piept, dat hij den slager (die met een hand spelenderwijs een os vellen kan) eens, flink al afdraget.

We meesmulen als de setwat overjarige vrouw van de derde verdieping, vol goeden moed op verovering uitgaat.

Maar als Churchill verklaart, dat hij popakt om met Amerikaansche hulp Duitschland te kraken en Europa te veroveren, dan vinden we dat heusche soo gek nog niet.